

Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або

замовляйте по телефону:

(0352) 28-74-89, 51-11-41

(067) 350-18-70

(066) 727-17-62

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Хрестоматія для додаткового читання

6 клас

Упорядкування Г.А. Домарецької

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

УДК 821.161.2(075.3)
ББК 83.3(4Укр)я72
У45

У45 Українська література. Хрестоматія для додаткового читання: 6 клас / упоряд. Г.А. Домарецької. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2016. — 296 с.

ISBN 978-966-10-3996-3

У посібнику-хрестоматії подано твори, рекомендовані чинною програмою з української літератури для додаткового читання у 6-му класі.

Для учнів, учителів-словесників та батьків.

УДК 821.161.2(075.3)
ББК 83.3(4Укр)я72

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-3996-3

© Навчальна книга — Богдан, 2016

ЗМІСТ

Емма Андіївська.

Казка про упиреня, що живилося людською волею 5

Іван Багмут.

Пригоди чорного kota Лапченка, описані
ним самим (*уривок*) 11

Віктор Близнець.

Женя і Синько (*скорочено*) 24

Петро Гулак-Артемівський.

Рибка 181
Рибалка 183
Дві пташки в клітці 184
Батько та син 185
Цікавий і Мовчун 186

Ігор Калинець.

Хлопчик-Фігурка, який задоволений собою 187
Про те, як Ромашка стала ворожкою 196

Всеволод Нестайко.

Незвичайні пригоди Робінзона Кукурузо (*скорочено*) 199

Петро Ребро.

Козацькі жарти 222

Степан Руданський.

Співомовки 225

Українські народні перекази та легенди.

Шандровський соляний колодязь.....	238
Коваль з гори Демерджі	241
Сказання про царицю Феодору	244
Про Ведмідь-гору	249
Стіна Мангупа	251
Про відважного козака і жадібного турка з Мангупської цитаделі	251

Ярослав Стельмах.

Вікентій Прерозумний	255
----------------------------	-----

Емма Андіївська

КАЗКА ПРО УПИРЕНЯ, ЩО ЖИВИЛОСЯ ЛЮДСЬКОЮ ВОЛЕЮ

Колись серед упирів знайшлося таке кволе, малесеньке й слабосиле упиреня, що батьки тяжко зажурилися, зважуючи, чи їхня довгоочікувана дитина взагалі будь-коли ступить у їхній слід, щоб продовжити славу й гідність упирячого роду. Адже упиреня, навіть коли прийшов час йому стати на ноги, виявилось не тільки надмір немічне, аби нападати на людей, а й ледве могло втримати рівновагу, бо і хребет, і руки й ноги упиреняти були такі м'які й легенькі, що вистачало найменшого вітру чи навіть звичайного хатнього протягу, щоб упиреня падало на землю купкою старого ганчір'я, нездатне підвести й голови без сторонньої допомоги. Однак найбільшого горя завдавала батькам та нічим непоясненна жаклива обставина, що зуби в упиреняти, навіть як випали молочні й вирости нові, які

мали служити до старости, уподібнювалися радше до драглистих, наповнених сіровою рідиною плівочок, а не до зубів. А з такими зубами годі було не те, що прокусити людську шкіру, а й навіть легенько її подряпати.

Зрештою, не ліпше виглядала справа і з пазурами на руках, які, замість допомагати щелепам вершити упирачу працю, вирости ніжними хрящиками, схожими на трояндні пелюстки, дивлячися на які старі упирі потерпали так, наче їм заганяли осиковий кіл у серце.

Та навіть не це найбільше непокоїло бідолашних батьків. Найприкрішого болю й розпуки їм завдавала та зловісна обставина, що мале упирення від народження не те що не могло споживати, а й бачити людську кров, що її попервах у свинячому міхурі приносили немічному немовляті м'якосердні батьки. А що від самого вигляду хоч і якої свіжої крові упирення негайно опадали страшні корчі, загрожуючи покласти край його існуванню, то перелякані батьки, щоб не звести зі світу свого єдиного нащадка, зціпивши зуби й умиваючися гіркими сльозами, змушені були, замість годувати маля цілющою й потравною людською кров'ю, варити йому кашку з кульбаб і витискати сочок зі стокроткових пелюсток.

Врешті-решт упирі, що, як і кожен батьки, які люблять свою дитину, всіляко пробували зарадити страшному лихові, втратили надію, що їхня дитина ще колись навернеться на справжній упирачий шлях, і, хоч і як їм жаль краєв серце, стали радитися, чи не підкинути свого звироднілого нащадка людям, щоб бодай остаточно не зганьбити упирачого роду й племені.

Проте один дуже старий і вже беззубий упир, який доживав віку в димарі хижки, колись зруйнованої пожежею, і до якого за мудрим словом звернулися остаточно зневірені батьки, намовив їх ще трохи почекати, тим часом узявши нянькою до упиреняти якогось рішучого й небоязкого чоловіка.

Упирі вирішили, що це розумна порада й, ледве дочекавшись, поки смеркне, одразу ж подалися до людей. Але кожен,

до кого хоч і як уклінно зверталися упирі, відпекувався й відхрещувався від такої праці.

Тоді упирі, перестрівши якомсь у лісі чоловіка, якому лиха доля так довго сиділа на карку, аж від одбіг страху перед упирями, без зайвих зволікань за невеличку винагороду намовили його доглядати свого одинака, пообіцявши чоловікові недоторканність й серед решти упирів, за умови, що чоловік носитиме упирення на прогулянки, бо ж під малим, яке за кілька років не виросло ні на цаль, досі ще підгиналися ноги, як мотузяччя, варитиме йому кашку з кульбаб і витискатиме сочок зі стократно-вих пелюсток, — єдина їжа, від котрої малого не опадали корчі.

Так домовилися, і чоловік став доглядати упирення. Доля не була ласкава до чоловіка, і він тішився, що бодай тепер йому трохи поталанило, бо ж нарешті після довгих злиднів і поневірянь чоловік мав, нехай і серед упирів, дах над головою й навіть людську їжу, яку йому приносили упирі, замість корінців і принагідних цвілих осушків.

Щоправда, попри обіцянки старих упирів, на початку чоловік остерігався малого упиреняти, пам'ятаючи, що яблуко не далеко від яблуні падає, але, пересвідчившись, що упирення не ласе до людської крові, крім того й справді кволе й немічне, чоловік перестав чатувати. А що біля малого не доводилося надто багато поратися, бо, попоївши, воно, замість гратися, переважно тихо сиділо в кутку, то чоловік і зовсім заспокоївся. А заспокоївшись, розледачів і втратив пильність.

Отож, коли раніше чоловік тричі годував упирення, то тепер він вирішив, що вистачить і два рази на день, тим більше, що мале ніколи не нагадувало, що воно голодне. Потім, пересвідчившись, що упирення не плаче, чоловік став лише раз на день лагодити йому їжу, до якої упирення не виявляло великого зацікавлення. А тоді воно вже якомсь саме собою приключилося, що однієї погожої днини чоловік і взагалі забув нагодувати упирення. А сталося це тому, що чоловік особливо добре пополуднував, бо упирячі батьки, гадаючи, що чоловік сумлінно клопочеться

їхньою дитиною, напередодні принесли цілий кошик наїдків і вина, що їх упирі напташили від своїх жертв. А що ситий не думає про голодного, то чоловік, добре випивши й попоївши, забув про упиреня, і на цьому й здолав його сон.

Досі чоловік про всяк випадок остерігався спати в присутності упиреняти, але тепер, розміркувавши, що жодної небезпеки нема, як це завжди вдається людині в достатках, і чуючи, що йому важчають повіки, чоловік зручніше вмоستився на лаві й захропів.

Так мале упиреня вперше побачило, як спить людина.

Може, якби чоловік нагодував його, воно не звернуло б на це уваги. А то мале відчуло голод, який спонукав його пошукати, чи не лежить десь, бува, пелюстка стокротки. Воно видибало зі свого кутка, наблизилося до столу, де ще валялися рештки їжі, якої воно не могло споживати, і тоді його вразило відкриття, що людина спить зовсім інакше, ніж упирі.

Адже коли спали упирі, навколо стояв важкий кров'яний сопух, від якого в малого відмирили кінцівки й перехоплювало віддих, роблячи його кволим, а тут від чоловіка, який досі, коли рухався, тхнув старим цапом, тепер, коли він спав, виструмував приємний запах, що лоскотав ніздрі.

Зацікавлене упиреня підійшло зовсім близько до чоловіка, ще, звісно, не здогадуючися, що це так солодко пахне людська воля, яка під час сну виходить з тіла на поверхню й м'яким запахущим коржем плаває над чоловіком.

А що упиреня було голодне й ніде для себе не знайшло нічого їстівного, то воно й потягло цівочку цього запаху й, поволі наджувавши кусничок людської волі, з подивом встановило, що ніщо на світі так солодно не смакує, як ця потрава.

Ба більше, мірою того, як упиреня споживало цей новий харч, він дедалі ліпше йому смакував, надаючи йому сили, і мале так захопилося новою їжею, що отямилося лише тоді, коли чоловік тяжко прочумався й хапнувся рукою за груди, чу-

ючи незвичну млість і байдужість в усьому тілі, чого досі не звідував.

Однак чоловік не здогадувався, що сталося, хоч і оглянувся на всі боки. Та й як йому було здогадатися, коли упиреня, якому новий харч додав незнаної сили й спритності, ще поки чоловік підвівся і протер очі, хутенько поскакало в кут, і ніщо не зраджувало, що воно щойно ласувало людською волею.

Зрештою, тієї миті, як упиреня скуштувало людської волі, в ньому прокинулася не лише сила, а й розум, і тим самим підступ і обережність, внаслідок чого мале остаточно збагнуло, що віднині людська воля буде його єдиною їжею, хоча вряди-годи, коли чоловік пригадував про існування упиреняти, воно й вдавало, ніби й далі їсть тільки кашку з кульбаб і п'є сочок зі стократкових пелюсток, водночас старанно пильнуючи, щоб як чоловік засне, поласувати новим, незрівнянним харчем.

Отож невдовзі упиреня й виїло з чоловіка всю його волю, бо ж людина без волі ніколи не помічає, що вона живий труп. А коли пересвідчилося, що весь коштовний харч зужитий, зажадало, щоб батьки, винагородивши, відпустили чоловіка й влаштували бучний бенкет, заки воно піде поміж люди, оскільки прийшов час радіти батькам, тому що сповнилися їхні мрії.

І коли на бенкеті упиреня не тільки батькам, а й усьому упирячому племені повідало, що віднині воно житиметься виключно людською волею, зачудовані упирі одностайно погодилися, що мале, кволе упиреня — наймогутніший і найстрашніший упир.

— Я теж погоджуюся, що упиреня, яке живиться людською волею, найстрашніший упир, — зітхнула бляшанка. — Без волі нема жодного життя. Щойно вона дає відчутти смак речей і всього існування. Без волі, мені здається, не зрушилася б і краплина.

— За кожен скарб, навіть як він задурно комусь дістається, врешті-решт доводиться платити. Грошима, прозрінням, зручністю, а здебільшого й самим існуванням.

— Може, так, може, й ні. Це залежить від перетворень у самій живій істоті, яка платить тільки тоді, коли не вміє користуватися подарунком. Творець завжди вельми щедрий, хоч вузькосердні й захланні часто нарікають, ніби Він скнара.

— Ти справді певна, що це саме так?

— А ти — ні? Маєш нагоду змінити свою думку...

Запитання

1. Назвіть головного героя казки й опишіть його.
2. Що найбільше непокоїло батьків упиреняти?
3. Яку пораду дав бідолашним батькам старий упир?
4. Хто став доглядати немічне упиреня?
5. Чи сумлінно ставився до своїх обов'язків чоловік? Як він доглядав за своїм упиреням?
6. Що трапилося, коли чоловік втратив пильність, перестав доглядати за упиреням?
7. Яку велику цінність втратив чоловік?
8. Який епізод вас найбільше схвилював у творі? Зачитайте або перекажіть його.
9. Які цікаві вислови ви знайшли для себе в цій казці? Прокоментуйте їх.
10. Що повчального для себе ви почерпнули з казки? Висловіть свою думку.

Іван Багмут

ПРИГОДИ ЧОРНОГО КОТА ЛАПЧЕНКА, ОПИСАНІ НИМ САМИМ

(уришок)

МОЯ БІОГРАФІЯ

Я народився в другій половині ХХ сторіччя в родині диригента хорової капели. Це не треба розуміти так, що мій батько був диригентом, ні, я не знаю, хто був мій батько. Просто моя мати-кішка жила в родині диригента-людини. Тут проминули перші півтора місяця мого життя. Дружина диригента любила мене чи не більше, ніж моя власна мати. Приготувавши нашвидку обід, моя господиня брала мене на руки і гладила мене за вушком. Це було дуже приємно, я починав тихенько

наспівувати пісеньку, і вона слухала мене з більшою насолодою, ніж вправи свого чоловіка на роялі. Диригент часто вичитував дружині за бруд у квартирі, за несмачний обід, за невчасний ремонт одєжі, але вона відповідала, що їй ніколи. Коли він сідав за рояль, дружина заважала йому працювати, примушуючи вислухувати оповідання про те, як я видряпався по килимові бозна-куди або як перекинув своїм хвостом вазу з квітами. Диригент хмурнів, але слухав жінку. Очевидно, перебивати розмову про кошеня вважалося за гріх. Я зробив висновок, що мета людського життя — доглядання кошенят. Незабаром ця моя ілюзія була розвіяна.

Одного разу до моєї благодійниці завітав не знайомий мені немолодий мужчина і сказав:

— Ну от, я й прийшов!

— Подивіться, який красунчик, — сказала господиня, показуючи на мене.

— Е, та він зовсім чорний, — мовив чоловік невдоволено, — мені хотілося б мати кошеня веселішого кольору...

— Зате він чисто сибірської породи! — відповіла диригентова дружина з тим запалом, з яким вона завжди говорила про кішок. — Ви побачите, який він буде пухнастий! А як він співає пісеньок! А який він грайливий!

— Сибірський? — перепитав незнайомий, як мені здалось, з пошаною в голосі. — Гм... А чи вміє він ловити мишей?

— О, навчиться! Він же ще зовсім маленький.

— Ви думаєте? — запитав чоловік, хоча добре бачив, що я зовсім маленький.

— Я віддаю його вам тільки тому, що у вас його не обижають. Це неабияке кошеня. Я навіть збиралася залишити його собі.

— Гм... — гмукнув чоловік, вагаючись. — Але він чорний...

— Чорна кішка приносить багатство, — сказала моя господиня. — Ви будете багатий! Ось побачите!

Чоловік, видно, не дуже повірив її словам, бо кілька хвилин думав, а потім сказав:

— Ну, гаразд... Візьму...

Ми вийшли надвір і зайшли в сусідній під'їзд цього самого буднику, де й мешкав мій новий хазяїн. Виявилося, що він — письменник. Звали його... Та навіщо називати прізвище? Зва-тиму його просто Письменник. Пишу це слово з великої літери не тому, що він провідний письменник, а тому, що це слово в даному разі з ім'я загального перетворилося на власне.

Письменникова дружина зустріла мене не дуже привітно.

— Боже мій, навіщо ти його приніс? — спитала вона.

— Але ж, мила моя, він чисто сибірської породи, — сказав Письменник, явно наслідуючи мою попередню господиню. — Він дуже пухнастий.

— Нехай і сибірський, — протестувала дружина, — та на-віщо він нам?

— Як навіщо? Ловитиме мишей!

— Але в нас немає мишей!

— Ну, все ж таки... — запнувся Письменник, бачачи, що його слова не впливають на жінку.

— А хто за ним прибиратиме — вела далі дружина.

Я не розчув відповіді, бо в цю мить помітив на столі ковба-су, і, поки Письменник пояснював своїй дружині значення чор-ної масті в котів і розповідав про мої вокальні здібності, я з'їв усе, що було на тарілці. Сидячи на столі, я вже без особливого інтересу, позіхаючи, слухав тепер суперечки подружжя.

— Та тільки подивись на нього... — переконував дружину Письменник і озирнувся, шукаючи мене очима. — Де ж це він подівся?

— Боже мій! — скрикнула дружина Письменника, побачив-ши мене на столі. — Він уже зжер твій сніданок!

Письменник трохи зніяковів, але все ж почав виправдувати мене, посилаючись на мій юний вік.

— Маленький! — обурювалась дружина. — Уявляю, що він викидатиме, коли стане більшим! Він зжере все в домі! Ти подивись на нього: він навіть не тікав! Він, мабуть, думає, що йому все дозволено!

Тут я повинен сказати, що вона не зовсім мала рацію. Так, я був певен, що мені все дозволено, але я з'їв ковбасу не під впливом якихось своїх поглядів, а просто тому, що мені хотілося їсти. Щоб якось компенсувати збитки, яких я завдав дружині Письменника, я стрибнув їй на руки і почав потихеньку муркати.

— О, чуєш! — зрадів Письменник, — він уже співає пісеньку.

— Справді, у нього шерстка дуже м'якенька, — промовила жінка примирливо.

На цьому сварка кінчилась. Мені поставили стару сковороду з піском, блюдечко з водою, ящик від посилки, куда намостили вовняних ганчірок, і я став тут жити.

У ПИСЬМЕННИКА

Моє життя на новому місці склалося нещасливо. Взаємини з Письменником, які з самого початку були зіпсовані жалюгідним шматком ковбаси, загострювалися все більше і більше. Інколи неприємна дрібниця, якщо її весь час підкреслювати, може перетворитися на вельми велике зло.

Я не вимовляв літеру «р». Письменник, замість того щоб по-людському, як працівник культурного фронту, поставитись до моєї біди і не помічати дефекту моєї вимови, не проминав нагоди, щоб не познущатися з мене.

Ось вам доказ. Ранком я прокидався і, дочекавшись, коли відчинять кухню, поспішав, як і кожний вихований кіт, привітатися з моїм господарем. Як кіт сибірський, я був дуже обережений. Я не ходив, як звичайні коти, а, сторожко озираючись на всі боки, лазив на животі, бо квартира здавалася мені дрімучою тайгою, пралісом, де на кожному кроці мене підстерігають

небезпека, підступний ворог, смерть. Благополучно пройшовши коридор, я потихеньку, ледь-ледь прочиняв двері до кабінету і одним оком заглядав у кімнату. Тільки перевіrivши, що там нічого страшного немає, я просував у двері свою голову і вітався:

— Здрастуйте!

Та, замість чемної відповіді, мені в обличчя летіло образливе:

— Дрллл-л-лястуйте! Дрллл-л-л-лястуйте!

Що я мав відповісти на це? З властивою котам гідністю я повертався і, презирливо помахуючи хвостом, ішов до дружини Письменника, людини більш серйозної і вихованої. Але інколи й вона наслідувала чоловіка, і я знову чув огидне «дрллл-л-ляс-туйте». Тільки моє нелюдське терпіння рятувало наші відносини від вибуху, що посварив би нас на все життя.

Нестерпним для мене був процес приймання їжі.

Я не хочу бути несправедливим і не зводитиму наклепу на Письменника. Він не був скупий: купував рибу, а коли варили обід, давав мені сирого м'яса та м'яса з борщу. Але як він давав?

Принісши, скажімо, рибу, він починав з того, що створював у кухні нездоровий ажіотаж.

— Риба! Риба! Риба! — вигукував він, знаючи, що це слово мене хвилює.

Дочекавшись, коли очі в мене стануть зеленими від нервового напруження, він діставав, нарешті, карасика і, піднявши його на два метри від підлоги, вимагав, щоб я дострибнув до рибинки. Після кількох невдалих стрибків, — Письменник щоразу піднімав карасика все вище й вище, — мені нічого не лишалось, як кинути йому в обличчя:

— Так некрасивенько!

Ви думаєте, це впливало на нього? Еге ж!

— Так некллясивенько! — перекривляв він мене, доводячи своє збиткування наді мною до тієї небезпечної межі, коли кіт перетворюється на тигра. Втручання дружини господаря клало край цьому неподобству. Я одержував карасика і зни-

щував його, майже не жуючи. Другого й третього карасика я з'їдав більш-менш спокійно.

Я кажу «більш-менш», бо, хоч підстрибування й не було, я боявся його повторення і тому поспішав проковтнути рибу. Через кілька хвилин я відчував насичення і йшов до кабінету, лягав на столі і, спостерігаючи, як Письменник пише свої твори, зловтішався, коли в нього нічого не виходило.

Взагалі, проблема харчів має для kota більше значення, ніж для людини, бо, це треба чесно визнати, коло інтересів у людини ширше, ніж у нас: людина думає про безліч різних речей, а кіт — щоб наїстися, виспатися та побитися з іншими котами. Особливо ця проблема поставала переді мною гостро, коли мене раптом переводили на вегетаріанський стіл. Лизькаючи капусту чи картоплю, я мріяв про м'ясо в такій кількості, щоб наїстися донесхочу, так наїстися, щоб важко було стати на ноги. Часом мені щастило здійснити свою мрію.

Я помітив, що господиня (поки в них не було холодильника) ставить котлети на підлогу в ванній кімнаті. Кілька разів я пробував прорватися в ванну, але безрезультатно, бо двері туди було взято на заціпку. Тоді я зробив так: побачивши, що котлети вже посмажені, я пішов до ванної кімнати і заховався під ванну. Через якусь годину господиня внесла цілу сковороду котлет, накриту легенькою тарілочкою. Почекавши, поки вона вийшла і взяла на заціпку двері, я виліз з-під ванни і, прислухаючись, сів біля сковороди. Коли господиня вийшла з кухні і сіла до піаніно, я одним змахом лапи скинув тарілку з сковороди і взявся обідати.

Я так наївся, що впав біля сковороди і зразу ж заснув.

Прокинувся я від грубого штовхана і незадоволено муркнув. Побачивши, що це Письменник з дружиною, я крутнув головою, позіхнув і вкрився лапкою, щоб поспати ще.

— Що ти наробив, підлий? — почув я сердитий голос.

Я розплющив очі, глянув навколо себе і зрозумів, що йдеться про котлети.

Мені довго виговорювали, але не били. Наостанок віддали мені недоїдені котлети, і я довго не міг второпати: якщо мій вчинок був негідний, то за що ж мене преміювали? А якщо преміювали, то навіщо ж тоді було лаяти?

Я повторював кілька разів свій дослід, і, хоч інколи мене за це навіть били, все ж загалом лишалися приємні спогади...

Псувалися наші стосунки і через мишей. Письменник вимагав, щоб я ловив цих дрібних гризунів, і, оскільки я категорично відмовлявся від цього, він обзивав мене ледацюгою, дармоїдом, паразитом та іншими образливими для kota словами.

Але, по-перше, мишей у нашій квартирі не було. Ловити ж у сусідів я не хотів, бо гадаю, що сусідські миші — це особиста справа сусідів... Нічого зазіхати на чужих котів, хай звертаються до міськсанепіду, де є спеціальний штат і спеціальні отрути.

Головна причина, чому я відмовився ловити мишей, — це туляремія. Адже миші — носії цієї страшної хвороби, від якої коти вимирають, як мухи від гексахлорану, а люди довго і тяжко хворіють. Отже, з міркувань гігієни, а не через лінощі, не ловив мишей. Не такий я дурний!

Що ловити мишей я вмію і можу, що у виняткових випадках я навіть ловлю їх, про це міг би засвідчити сам Письменник, коли б у нього було досить об'єктивності.

Всі в квартирі пам'ятають, як одного разу, мабуть, через балкон, до нас залізла миша. (Письменник розпустив плітки, що це було мишеня, але запевняю, що це була справжня доросла миша). Я кинувся до неї, але вона сховалась у килим, який був згорнутий, бо його збиралися витрушувати і чекали якогось родича, щоб він допоміг винести його надвір. Я просидів біля килима вісім годин, стежачи, щоб миша не втекла. І після цього мене називають ледарем! І хто називає? Письменник, який давно став би провідним, коли б просиджував, як я, хоч по вісім годин за своїм письмовим столом.

Нарешті, коли прийшли родичі письменникової дружини і стали виносити килим, миша вискочила, і я на очах у всіх, — блискавично, нехтуючи своїм здоров'ям, — кинувся на неї, задушив і відкинув геть.

Може, Письменник хотів, щоб я з'їв свою здобич? Еге ж!

Ще однією причиною наших незгод з хазяями були закони фізики. Якби я жив у родині, де господарі або їх діти-школярі мали справи з точними науками, ця причина, можливо, була б швидко усунута. Але так склалося, що на початку свого життя я весь час стикався з людьми гуманітарного напрямку і тому не знав того, що знає навіть п'ятикласник. Почалося все з того, що в мене раптом прокинулось нестерпне бажання злізти кудись високо-високо. Очевидно, це був наслідок мого сибірського походження. Мої предки сиділи на верхів'ях височезних кедрів, ялин і сосен, а я, не маючи цієї змоги, намагався видряпатися на буфет. Оскільки мені заважала недостатня площа кімнати, я спочатку стрибав на стіл, а звідти вже на буфет. Щоб відштовхнутися, я впирався задніми ногами в вазу з квітами, яка завжди стояла на столі. Таким чином я опинявся на буфеті, а ваза... на підлозі.

Це мене страшенно дивувало. Спочатку я думав, що це сталося випадково, але, повторивши дослід кілька разів, пересвідчився, що тут діє якийсь закон. На жаль, мої досліди скоро припинилися... Коли було розбито четверту вазу, дружина Письменника заявила чоловікові, що далі вона не буде терпіти мене у своїй квартирі.

— Але ж у нас це остання ваза. Тепер уже нічого розбивати... — пробував захистити мене Письменник.

Це було цілком логічно, і я сподівався, що господиня змінить гнів на милість, та досить було побачити вираз її обличчя, щоб зрозуміти, що мої надії марні.

Того ж дня я змушений був перейти у куточок живої природи середньої школи, куди погодилась мене взяти знайома Письменникові вчителька.

— Ну, Лапченко, прощай! — промовив мій хазяїн сумно. — Ти завідуватимеш куточком живої природи. Гляди ж, щоб на новому місці зарекомендував себе краще.

НА ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ

Школа зустріла мене з ентузіазмом. Учні кинулись до куточка живої природи, щоб познайомитися зі мною, і вчителька, яка привела мене сюди, змушена була встановити чергу.

Першими щасливцями, яких допустили де мене, були керівники піонерської організації — члени ради піонерської дружини, члени рад загонів, піонервожаті.

Всіх вабили моя пухнастість, чорна масть і великі, золотого кольору очі, які раптом, коли я почув запах і побачив мишей та пацюків у клітках, стали зеленими.

Після перших, досить безладних вигуків радості, привітань і потисків лап, шиї і вух до мене звернувся хлопчик з двома личками на рукаві.

— А чи знаєш, Лапченко, що ти — родич тигрові?

Я не знав цього і глянув на піонера недовіжливо.

— Так, так! І не тільки тигрові, а й левові! А чи знаєш ти, що лев — цар звірів?

Я щось чув про це, але, признаюсь, оскільки це особисто мене не торкалось, мало цікавився цим. Тепер мені лестило, що я маю таких високопоставлених родичів.

Раптом блиснула думка: коли лев — цар, то я, його родич, принаймні — великий князь! А може, й принц! На якийсь час не тільки піонери, але й миші та пацюки втратили для мене всякий інтерес, мене заповнили думки про моє високе становище: я — царів родич!

Голос піонера з двома личками вивів мене зі світу мрій.

— Лапченко! Уяви собі Африку. Твій родич лев виходить вночі зі своєї схованки і могутнім риком примушує тремтіти все живе. Уявляєш: пустеля, пальми, піраміди...

Пальми я уявляв, бо в квартирі диригента росла пальма в дерев'яній діжці, пустелю — теж, але що таке піраміди — для мене було не зовсім ясно. Частіше я чув слово «пірамідон». Я не думав, що між пірамідою і пірамідоном велика різниця, і уявив порожню кімнату, діжку з пальмою, таблетки пірамідону, розкидані долі, і себе, що вийшов з нічної схованки.

— Ня-я-в! — ревноу я на всю силу і побачив, як затремтіли миші в клітці.

— О, він як чорна пантера! — крикнуло якесь дівчисько. — Давайте називати його пантерою!

— Пантера не з родини кошачих, — заявив хлопчик з однією жалюгідною личкою на рукаві.

— Ти так вважаєш? — строго спитав його хлопець з двома личками, і малюк знітився. — Пантери теж з родини кішок!

— З родини царів! — поправив я його. Але він так глянув на мене, що я зрозумів свою помилку: не кішки з родини царів, а царі — з родини кішок.

Та як би там не було, а я родич царя! Хто б міг подумати! Я, родич царя, і терпів таке знущання в родині Письменника! Мене перекиривляли, обзивали ледарем, навіть часом били! Били! Мене!

Ні, тепер я не дозволю нічого подібного!

Приємне почуття пойняло мене всього. Я — цар! Та незабаром я схаменувся.

Письменник виховував мене в демократичному дусі, і я почав відчувати, що пишатися своїми родичами-царями не зовсім добре... Адже ж царі — паразити і експлуататори, а я — чесний кіт, кіт-трудяга. Може, не варто відновлювати родинних зв'язків?.. З таким непевним настроєм я почав снідати. Діти поприносили мені гостинців — ковбаси, сиру, всякої всячини, і я, нажершись, заснув у кутку кімнати.

Уві сні я відчував якесь незвичне хвилювання, таке гостро тривожне і в той же час приємне, що прокинувся. Позіхнувши,

я втяг у себе повітря і враз розплющив очі. Десь поблизу були звірі. Мої ніздрі роздулися, нервово заходив хвіст, очі шукали здобич. У вечірньому присмерку, що оповив кімнату, я побачив звірів.

Прийнявши, боячись писнути, вони білили в своїх клітках. Раптом враження дня нахлинули на мене, і я забув усе. Забув туляремію, забув довір'я піонерів, що призначили мене завідувати куточком живої природи, забув добру вчительку, що рекомендувала мене дітям як ввічливого, добре вихованого кота. Свідомість пронизувало: «Я — цар звірів! Все боїться мене! Все належить мені! Я все можу!»

Нечутно ступаючи, я йшов пустелею, серед розкиданих то тут, то там таблеток-пірамід, до звірів, що білили поміж розкішними пальмами, які височіли в пофарбованих зеленою фарбою діжках. Нині, пишучи ці рядка, я можу спокійно аналізувати свої переживання. Піднесення моє було таке сильне, що я забув своє сибірське походження і уявив себе не в тайзі, як це бувало звичайно, коли я мріяв чи потрапляв у нові умови, а в африканській пустелі.

Раптом до мене долинув жалібний виск збожеволілого від жаху звірення.

Свідомість моя потьмарилась. Я нічого вже не пам'ятав і, як навіжений, стрибнув до своєї жертви. Клітка луснула, в пазурах у мене забила миша. Запах крові запаморочив голову, і я, скаженіючи, бив, гнув, трощив клітки і давив звірів — мишей, пацюків, птахів. Закінчивши з наземними тваринами, я кинувся до акваріума... Вода охолодила мене, хоч я не вмочив навіть лап, — досить було уявити себе мокрим!

— Ну що ж! Живіть! — промовив я до рибок.

Після такої напруженої праці мені захотілося їсти, і я підійшов до ще теплого пацюка.

«А туляремія?» — озвався внутрішній голос, і я ступив крок назад.

«Дурень! — пролунав другий голос. — Хіба в школі держатимуть хворих тварин?»

Я вагався, а дразливі запахи розпалювали апетит.

— Пан чи пропав! Двічі не вмирати! — вигукнув я і розпочав бенкет.

Боже, яка смачна їжа, коли ти сам її здобув! Яка насолода ласувати нею після важкої праці!

Я поїв майже все і розлігся серед кімнати. Хоч я недавно прокинувся, але мене знову хилило на сон. Я не стримував себе і незабаром заснув. Снилася спочатку тайга, потім Африка, а далі почали душити кошмари. Невідь звідки з'явилася дружина Письменника і, тримаючи в руці величезного віника, грізно кричала: «Мерзотник!» Поряд стояв Письменник і дразнився: «Дрлляс-туйте! Так некллясивенько!» Він не посміхався, як це було звичайно, коли перекривляв мене, а промовляв похмуро, і саме це мене жахало.

— Убити його! — раптом розлігся голос диригента хорової капели, і я прокинувся.

Ні Письменника, ні його дружини, ні диригента не було.

В кімнаті юрмилися діти у червоних галстуках і, обступивши мене, вигукували погрози на мою адресу.

— Я хочу спати, — сказав я і, труснувши головою, повернувся на другий бік.

— А! То ти ще й не каєшся! — обурився той хлопчик, що розповів мені про моїх родичів. Він схопив мене за в'язи і підняв високо вгору. — Подивіться на цього мерзотника!

Я згадав ніч і зрозумів усе. Що ж мені буде?

— Він знищив наші експонати і заслуговує на смерть! — промовив хтось з натовпу.

Справа повертала на кепське. І як я так необачно піддався хвилинному настрою?

Про туляремію подумав, а про небезпеку — ні. Затаївши дух, я чекав, що скажуть школярі. Всі мовчали. У мене зажевіріла надія: жорстоку пропозицію не підтримали маси.

— Вигнати його зі школи! — пролунав голос.

— Вигнати! Вигнати! — заверещали всі, і я вперше в своєму житті дізнався, що дитячий гамір може бути приємний для вуха.

Мене вигнали зі школи, але не на вулицю. Учень 7-го класу, син убиральниці Сергій, взяв мене за шкірку і запросив до себе. Я погодився. Так кінчилася моя педагогічна діяльність і почалась нова сторінка життя.

Запитання:

1. Про кого розповідається у творі І. Багмута?
2. Які пригоди трапилися з котом Лапченком?
3. Де у творі реальне, а де — вигадане?
4. Як ви ставитеся до домашніх тварин? Можливо, маєте свого домашнього улюбленця? Коротко опишіть його.